

Mehmet Bozkurt: Biz gâvura gâvur deriz: Zeytun İsyanı

Posted on 09/11/2021

Maraş, sonradan “Kahraman”, Ahır Dağı’nın güney yamacına sırtını vermiş, kendi adıyla anılan bereketli ovaya doğru ayağını uzatmış, Hititlerden miras kadim şehirlerden biridir. Şimdi Süleymanlı diyoruz, vaktiyle adı Zeytun olan bu Ermeni kasabası Engizek ve Binboğa dağları arasında yüksekliği 3 bin metreye kadar ulaşan Berit’in sarp yamacına kurulmuş Maraş’a bağlı bir kartal yuvasıdır. Dar ve derin vadilerden kendisine yol açarak kimi zaman deli kostak, kimi zaman ağır aksak akan Zeytun Çayı’na tepeden bakar. Zeytini, üzüm bağları, şarabı, silah atölyeleri ve eşkıyası ile ünlü iken günümüzde sadece “Süleymanlı”dır!

Daha gerilere gidecek olursak, 16’ıncı yüzyıl, Zeytun, Maraş’ta hüküm süren Dulkadiroğlu Beyliği’ne bağlı bir köy iken, Yavuz Sultan Selim, Çaldıran Seferi dönüşünde “yol üstüdür” diyerek uğradığı Dulkadiroğlularını tarihten silmiş Maraş’la birlikte Zeytun’u da mülküne katmıştır.

Şimdi “katmıştır” dedim ya, sözün gelişidir. Zeytun coğrafyası çetindir, kolayına zapt edilecek türden değildir. Üstüne üstlük Zeytun denilen bu diyarda Ermeni derler bir millet barınır ki, yazılanlardan öğreniyoruz, başka yerin Ermeni’sine benzemez. Bir zaman sonra Berit’in suyundan mı, havasından mı bilinmez, devlete vergi vermekten ve kapısına asker durmaktan bunalıp köycek asiliğe soyunmuşlardır. Ermeni tarihçilerinin yalancısıyız; Zeytunluların üstüne asker salmaktan bıkip usanan ve onlarla baş edemeyeceğini anlayan 4’üncü Murat, illallah demiş olmalı ki uzlaşma yoluna gitmiş, bura ahalisinin vergiden ve askerlikten muaf olduklarına dair ferman çıkararak onları kendi hallerine bırakmak zorunda kalmıştır. Öyle ki Zeytun’un idari, adli ve asayişle ilgili bütün birimler burada yaşayanlardan olacak şekilde yeniden düzenlenmiştir. Şimdi özerk diyoruz.

Vergi isyanlarının yeniden başlamasının tarihi kayıtlara göre 1836'dır. "İsyanlar" diyorum zira yüzyılın sonuna Zeytun, arada bir nefes alıp durulsa da hep isyan halindedir. 1856 yılında ilan edilen Müslüman gayrimüslim bütün Osmanlı tebaası arasında eşitlik vazeden ayrıca İslam dininden dönenlerin ölüm cezasına çarptırılacağı hükmünü kaldıran Islahat Fermanı'na karşı çıkan Maraşlı Müslümanlar ile 1857 'de Kafkas Sürgünü sonrasında Osmanlıya sığınan Çerkeslerin bu bölgeye iskan edileceği yönündeki haberlere tepki duyan Ermenileri karşı karşıya getirir. Bu defa daha çok "Ermeni eşkıyası" ile devlet güçleri arasındaki görülen çatışmalar yer yer iki halkın çatışmasına dönüşecektir. Ve artık Berit Dağı'nın yamaçlarında, vadilerinde, üzerlerine gelen Osmanlı güçleri ve Müslüman milislere karşı pusuya yatmış "Zeytun Fedai Alayı" adıyla anılan bir de Ermeni Fedai Birliği vardır. Biz eşkıya diyoruz...

Elimizde güvenilirliği tartışılrsa da 1895 yılına ait nüfus bilgileri var:

Buna göre Zeytun kasabasına bağlı 5 nahiye ve 22 köyde 9254'ü gayrimüslim 7. 777'si Müslim olmak üzere 17. 031 kişi yaşamaktadır. Ermenilerin büyük bir çoğunluğu Gregoryen iken kalanını Katolik ve Protestanlar oluşturmaktadır. Müslim nüfusun ne kadarı Türk ne kadarı Çerkes ya da Kürt olduğu ise günümüzdeki sayımlarda olduğu gibi meçhuldür. Zeytun kazasının merkez nüfusuna gelince, benim erişebildiğim kaynaklarında buna dair sayısal verilere rastlamış değilim ancak kilise sayısının 5, mescit sayısının ise sadece 1 olduğunu delil kabul edip bir de üstüne manastır ilave edersek Müslüman nüfusun bir hayli az olduğunu sonucuna varabiliriz. Yani Zeytun'a ibadethanelerini serilmeyerek şöyle bir bakacak olursak ona Ermeni yurdu demenin sakıncası olmayacaktır. O günkü Osmanlı idari yapılanmasına göre Halep Vilayetine bağlı olan Maraş Sancağının nüfusu ise 144. 728 olup bunun 114. 964'ü Müslüman geri kalanı gayrimüslimdir.

Vergi isyanlarının milliyetçi/ayrılıkçı bir renge bürünmesinin tarihi 1895'tir ve Ermenilerin artık yenice sahneye çıkmış iki de partisi vardır. Bunlardan adı Ermeni Devrimci Federasyonu (Taşnaksutyun) olanı Zeytun'da örgütlenip kısa bir zamanda hızla

güçlenecektir. Bu saptamaya Ermeniler açısından gayet gönül çelici bir de ilave var. 1878 Berlin Antlaşması ve onun 61'inci maddesi. Şöyle:

“Osmanlı Hükümeti, halkı Ermeni olan vilayetlerde mahalli ihtiyaçların gerektirdiği ıslahatı yapmayı ve Ermenilerin Kürtlere ve Çerkezlerle karşı huzur ve güvenlilerini garanti etmeyi taahhüt eder ve bu konuda alacağı önlemleri sırası geldikçe ilgili devletlere bildirecektir. Adı geçen devletler de bu önlemlerin alınmasını gözeteceklerdir. ”

3 Ağustos 1895 tarihinde Zeytun hükümet konağına Ermeni bir mahkumu götüren iki jandarma Fedai Alayı'nın pususuna düşer. Jandarmalardan biri öldürülürken diğeri ağır şekilde yaralanır ve mahkum kurtarılır. Bu olay, 1895-96 Büyük Zeytun Ayaklanmasının işaret fişeği olarak kabul edilir. Ayaklanma Zeytunla sınırlı kalmaz; kısa bir zamanda Maraş, Andırın, Göksun, Elbistan'ı da içine çekecek kadar genişler. Hükümetin ayaklanmayı bastırmak üzere bölgeye gönderdiği askeri birlikler her defasında püskürtülüp dağıtılınca bu defa Osmanlı'nın o bildik oyunu sahneye çıkar. Kürtlerden oluşan Hamidiye Alayları ile, bölgeye vaktiyle Kafkas Sürgünü sonrasında iskân edilmiş olan Çerkesler vurucu güç olarak hazırlanıp gönderilir:

“Andırın'da meydana gelen karışıklıkları önlemek için Ali Bey komutasındaki 4 tabur asker Andırın bölgesine yerleştirildi. Bir tabur, Maraş yakınlarındaki köylere, diğeri biri de acilen Maraş'a ulaşmak üzere harekete geçti. Çeşitli yerlere yerleştirilen askerlerin merkez karargâh komutası Çerkeslere verildi. Halep Kumandanı Ethem Paşa, Maraş Kumandanı Mustafa Remzi Paşa, hatta Sait ve Ziver Paşalar Çerkes'di...”

Bunun bir de devamı var ve devamından büyük bir Çerkes grubu ile Hamidiye askerinin Maraş'a girdiğini, şehre dağılarak katliam hazırlıkları yaptıklarını, katliamın İngiliz Konsolosluğu tarafından ikna edilen Maraş Mutasarrıfının müdahalesiyle ancak engellenebildiğini öğreniyoruz. Güzel, ancak planlanan katliam engellense de çatışmalar devam eder. Ve 13 Ekim...

13 Ekim 1895 günü Maraş Ermeni Kız Koleji ile Teoloji Fakültesi “meçhul” kişiler tarafından ateşe verilir. Bunun üzerine Ermeni Hınçak Partisi 19 Ekim’de isyanı başlattığını ilan ederek Zeytun kışlasını işgal eder. 19 Ekim 1895 aynı zamanda karşılıklı öldürmelerin karşılıklı katliama dönüştüğü tarih olarak kabul ediliyor. Bu tarih aynı zamanda İngiliz konsolosuna göre “Hükümetçe Müslümanlara gâvur öldürme izninin” verildiği tarihtir. Bu elbette İngiliz’in fena halde saçmalamasıdır amenna ama biz Maraşlılar gâvura gâvur deriz!

13 Ekim günü başlayan çatışmalar 28 Ocak 1896 günü İngilizlerin araya girmesiyle sonuçlanıyor. “Zeytun Harbi” diye geçiyor kayıtlara. Karşılıklı vuruşmadır.

Usuldür. Ölülerini sayıyoruz.

Yazılanlara göre Ermeni tarafının kaybı 6 bin civarındadır. “civarı” demekle Ermeni ölümlerinin küsuratlı olduğunu öğreniyoruz. Müslüman tarafın kaybı ise nettir. 13 bini asker olmak üzere 20 bin şehit.

Varılan antlaşmaya göre vergi affıyla birlikte genel af ilan edilecek tutuklu bulunan “Zeytun eşkıyası” da serbest bırakılacaktır. Bu arada İsyanın önderlerinin de sınır dışı edildiğini okuyoruz . Antlaşma gereği masraflarının Osmanlı Hükümeti tarafından karşılanmasını da hükümetin onlardan bir an önce kurtulma arzusuna yorabiliriz diye düşünüyorum.

Zeytun isyanı bastırılmıştır ama bundan böyle Ermeniler millet-i sadıka olarak görülmeyecektir. Müslümanlar ile Ermeniler birbirlerine yabancılaşacak ve çok kullanılan terimle Ermeniler “tehlikeli öteki” olarak hafızalara kaydedilecektir. “Tehlikeli öteki”nden bütünüyle kurtulmak için 1915 beklenecektir. Tehcir ve sonrası biliniyor, Zeytun Süleymanlı olurken, Maraş kahraman olacaktır. Şimdi öyle diyoruz.

Kaynak: sol.org.tr

